

Scenariusz | Co zagraża bioróżnorodności?

Opracowanie: Centrum EduFun

Grupa wiekowa: przedszkola i oddziały zerowe szkół

Czas trwania zajęć: wedle uznania nauczyciela i możliwości organizacyjnych grupy (materiał może być realizowany w części, rozłożony na kilka dni lub realizowany jako projekt edukacyjny)

Cel główny

Pokazanie dzieciom, co zagraża przyrodzie w ich najbliższym otoczeniu, z perspektywy ptaków oraz odkrycie, w jaki sposób ludzie mogą ptakom pomagać.

Cele szczegółowe

Dziecko/uczeń:

- wie, gdzie ptaki mogą budować gniazda i wychowywać pisklęta,
- rozumie, czym jest dziupla, jak powstaje i kto może w niej mieszkać,
- wie, czym jest budka lęgowa i czym różni się od dziupli oraz od karmnika,
- potrafi wskazać kilka zagrożeń dla ptaków w swoim otoczeniu (np. wycinanie drzew, szklane szyby, koty),
- rozumie, że zmiana dotycząca jednego elementu przyrody, np. zniknięcie starych drzew, może wpływać na wielu mieszkańców,
- wie, w jaki sposób dzieci i dorośli mogą pomagać ptakom,
- ma świadomość konieczności ochrony starych drzew i miejsc, w których żyją ptaki.

Przygotowanie do zajęć - wskazówki dla nauczyciela

- Przeanalizuj zasoby związane z tematem (umieszczone na platformie planetaenergii.pl) oraz wybierz ćwiczenia
- odpowiednie do wieku i możliwości dzieci, z którymi będziesz prowadzić zajęcia.
- Wybierz zadania ze scenariusza, które najbardziej pasują do otoczenia i możliwości placówki. **Nie ma obowiązku**
- **przeprowadzania całego scenariusza, a nauczyciel może korzystać z proponowanych zadań wybiórczo.** Celem scenariusza jest pomoc nauczycielom w przybliżeniu tematu uczniom, a nie narzucenie jednego sposobu realizacji zajęć.
- Do zajęć można dodać własne zajęcia ruchowe, plastyczne oraz dydaktyczne.
- Wprowadzeniem do lekcji może być spacer po okolicy, w czasie którego dzieci wypatrują ptaków, gniazd, dziupli i budek lęgowych, a wybrane ćwiczenia mogą być jego uzupełnieniem (np. poprzez wprowadzenie nowego słownictwa, podsumowanie zajęć, sprawdzenie zdobytej wiedzy itp.).
- Warto zapoznać się wcześniej z pojęciami: dziupla, budka lęgowa, karmnik, okres lęgowy (patrz: Słowniczek pojęć).
- **Ważne, aby rozmawiać z dziećmi o zagrożeniach spokojnie, bez straszenia.** Przy każdym zagrożeniu warto od razu pokazać, w jaki sposób ludzie mogą ptakom pomóc. Dzieci powinny wyjść z zajęć z poczuciem, że mają wpływ na to, co dzieje się w przyrodzie.
- Do zajęć warto przygotować ilustracje lub zdjęcia: drzewa z dziuplą, dzięcioła, sikory, szpaka, sowy, budki lęgowej i karmnika, a także obrazki przedstawiające zagrożenia (wycinanie drzewa, kot, szklana szyba, śmieci).
- Do zabawy ruchowej potrzebne są obręcze (hula-hop) lub kółka z wstążki albo sznurka oraz wolna przestrzeń w sali.
- Jeśli placówka ma taką możliwość, warto pokazać dzieciom prawdziwą budkę lęgową i karmnik, a nawet zaplanować
- wspólne powieszenie budki na terenie placówki (najlepiej jesienią lub zimą, przed wiosennym okresem lęgowym).

Scenariusz | Co zagraża bioróżnorodności?

Dodatkowo:

- Warto odwiedzić strony organizacji zajmujących się ochroną bioróżnorodności:
 - Fundacja Dzika Przyroda
 - Stowarzyszenie na rzecz wszystkich istot
 - Polskie Towarzystwo Służb Ochrony Przyrody
 - Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”
 - Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”
 - Towarzystwo „Szansa dla bociana”
 - Centrum Ochrony Mokradeł
 - Wodne Sprawy
 - Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
- Można zapoznać się z blogiem przyrodniczym www.dbajobociany.pl
- Warto nawiązać współpracę z lokalnymi przyrodnikami, jednostkami naukowymi zbierającymi dane

Proponowany przebieg zajęć

- I. Rozpoczęcie zajęć - Gdzie mieszkają ptaki?
- II. Dziupla - ptasie mieszkanie w drzewie
- III. Co zagraża ptakom i bioróżnorodności?
- IV. Ptaki szukają domu. Zabawa ruchowa.
- V. Budka lęgowa - jak możemy pomóc ptakom?
- VI. Podsumowanie - Jesteśmy opiekunami ptaków
- VII. Rodzinni tropiciele dziupli - zadanie dodatkowe
- VIII. Zakończenie zajęć

Słowniczek pojęć

- Bioróżnorodność - bogactwo i różnorodność życia na Ziemi: różnych roślin, zwierząt, grzybów i maleńkich organizmów oraz miejsc, w których żyją.
- Zagrożenie - coś, co może zaszkodzić zwierzętom, roślinom lub miejscom, w których żyją, np. wycinanie drzew, śmieci czy szklane szyby, w które mogą uderzać ptaki.
- Siedlisko - miejsce, w którym żyje dana roślina lub dane zwierzę i w którym ma wszystko, czego potrzebuje do życia: pożywienie, wodę i schronienie.
- Dziupla - naturalna jama w pniu lub grubej gałęzi drzewa. Wykuwa ją dzięcioł albo powstaje sama, gdy stare drzewo powoli próchnieje. Dziuple są domem dla wielu ptaków i innych zwierząt.
- Dzięcioł - ptak, który mocnym dziobem kuje dziuple w drzewach i wydobywa spod kory owady. Nazywany jest „cieślą lasu”, bo z jego dziupli korzystają później inne zwierzęta.
- Budka lęgowa - drewniany domek dla ptaków zrobiony przez człowieka, czyli „sztuczna dziupla”. Wiesz się ją tam, gdzie brakuje starych drzew z dziuplami. Ptaki składają w niej jaja i wychowują pisklęta.
- Karmnik - miejsce, w którym zimą wyklada się pokarm dla ptaków. Karmnik to „ptasia stołówka”, a nie dom: ptaki w nim nie mieszkają i nie wychowują piskląt.
- Okres lęgowy - czas, najczęściej wiosną i latem, kiedy ptaki budują gniazda, składają jaja i opiekują się pisklętami.
- Pisklę - młody ptak, który niedawno wyklął się z jaja i potrzebuje opieki rodziców.

Scenariusz | Co zagraża bioróżnorodności?

I. Rozpoczęcie zajęć - Gdzie mieszkają ptaki?

Nauczyciel rozpoczyna rozmowę pytaniem: „Gdzie mieszkają ptaki? Gdzie budują swoje gniazda i wychowują pisklęta?”. Dzieci zgłaszają własne pomysły, np. na drzewach, w krzakach, w trawie na łące, na dachach, pod dachami domów, w trzcinach nad wodą.

Następnie nauczyciel pokazuje dzieciom ilustracje różnych ptasich domów: gniazdo na gałęzi, gniazdo na ziemi, gniazdo bociana na słupie, gniazdo jaskółki pod dachem oraz dziuplę w pniu drzewa. Dzieci zastanawiają się, który ptasi dom jest najlepiej ukryty i dlaczego ptaki szukają bezpiecznych miejsc na gniazdo.

Wniosek: różne ptaki potrzebują różnych miejsc do życia. Jedne budują gniazda na gałęziach, inne na ziemi, a jeszcze inne w dziuplach. Im więcej różnych miejsc w naszym otoczeniu, tym więcej różnych ptaków może w nim zamieszkać.

II. Dziupla - ptasie mieszkanie w drzewie

Nauczyciel pokazuje dzieciom zdjęcie lub ilustrację drzewa z dziuplą i pyta: „Co to za dziura w pniu drzewa? Kto ją zrobił i kto może w niej mieszkać?”.

Nauczyciel wyjaśnia, że dziupla to naturalna jama w pniu lub grubej gałęzi drzewa. Może powstać na dwa sposoby: wykuwa ją dzięcioł swoim mocnym dziobem albo powstaje sama, gdy stare drzewo powoli próchnieje. Dzięcioł co roku potrafi wykuć nową dziuplę, a stare dziuple zostawia innym mieszkańcom. Dlatego nazywa się go „cieślą lasu”.

Z dziupli korzystają m.in.: sikory, szpaki, kowaliki, sowy (np. puszczyk), a także nietoperze i wiewiórki. Ciekawostka dla dzieci: kowalik, gdy otwór dziupli jest dla niego za duży, zalepia go błotem, aż zostanie tylko mała dziurka, przez którą się zmieści. Dzięki temu większe zwierzęta nie dostaną się do środka.

Nauczyciel zwraca uwagę dzieci, że dziuple znajdują się przede wszystkim w starych, grubych drzewach. Młode, cienkie drzewka nie mają jeszcze dziupli, dlatego stare drzewa są dla ptaków tak cenne.

Karta pracy Kto mieszka w dziupli: dzieci prowadzą mieszkańca dziupli przez labirynt, pomagając mu trafić do swojego domu w drzewie.

III. Co zagraża ptakom i bioróżnorodności?

Nauczyciel pyta dzieci: „Czy ptakom zawsze łatwo jest znaleźć bezpieczny dom i pożywienie? Co może im w tym przeszkadzać?”. Następnie wspólnie z dziećmi omawia kolejne zagrożenia, od razu szukając sposobów, jak można ptakom pomóc.

Przykładowe zagrożenia:

- **Wycinanie starych drzew** - gdy znikają stare drzewa, znikają też dziuple, a ptaki tracą swoje domy. Wycinanie drzew i krzewów wiosną i latem może zniszczyć gniazda z jajami i pisklętami. Pomaga: chronienie starych drzew i sadzenie nowych.
- **Szklane szyby** - ptaki nie widzą szkła i mogą w nie uderzać, bo widzą w nim odbicie nieba i drzew. Pomaga: naklejenie na szyby gęstych wzorów, np. pasków lub kropek.
- **Koty wychodzące na dwór** - koty to myśliwi i mogą polować na ptaki, szczególnie na młode, które jeszcze nie potrafią dobrze latać. Pomaga: pilnowanie kotów wiosną i latem, gdy ptaki wychowują pisklęta.
- **Uszczelnione budynki** - jerzyki i wróble mieszkają w szczelinach pod dachami. Gdy budynki są remontowane i szczeliny się zamyka, ptaki tracą swoje miejsca na gniazda. Pomaga: specjalne budki dla ptaków wieszane na budynkach.
- **Śmieci** - sznurki, folie i siatki mogą być niebezpieczne dla ptaków, które się w nie zaplątują. Pomaga: sprzątanie po sobie i wyrzucanie śmieci do kosza.
- **Brak owadów** - pisklęta wielu ptaków jedzą owady. Gdy w okolicy jest mało kwiatów i roślin, jest też mniej owadów, a więc mniej jedzenia dla piskląt. Pomaga: kwietne łąki i zostawianie części trawnika bez koszenia.

Scenariusz | Co zagraża bioróżnorodności?

Wniosek: wszystkie te zmiany są ze sobą połączone. Gdy zniknie stare drzewo, tracą je nie tylko ptaki, ale także owady, nietoperze i wiewiórki. Zmiana dotycząca jednego elementu przyrody może wpływać na wielu jej mieszkańców. Dobra wiadomość jest taka, że ludzie mogą ptakom pomóc.

Karta pracy Co zagraża ptakom: dzieci zaznaczają na obrazku elementy, które mogą zagrażać ptakom, np. wycinanie drzewa, kota, szklaną szybę

IV. Ptaki szukają domu - zabawa ruchowa

Nauczyciel rozkłada na podłodze obręcze (może to być też krzesło, szarfa itp.), które są dziuplami w starych drzewach. Dzieci są ptakami: gdy gra muzyka lub nauczyciel klaszcze, „fruwają” po sali, machając rękami jak skrzydłami. Na hasło „Ptaki do domu!” każdy ptak szuka dziupli i wskakuje do obręczy.

Po każdej rundzie nauczyciel zabiera jedną lub dwie obręcze, mówiąc: „Wycięto stare drzewo” albo „Zamknięto szczelinę pod dachem”. Ptakom coraz trudniej znaleźć miejsce, w dziuplach robi się ciasno. Nauczyciel pyta dzieci, jak się czują i co można zrobić.

Na koniec nauczyciel dokłada obręcze z powrotem, mówiąc: „Ludzie powiesili budki lęgowe” i „Posadzono nowe drzewa”. Dzieci znów mają dość miejsca. Zabawa pokazuje, że gdy znika siedlisko, zwierzętom jest trudniej, ale ludzie mogą im pomóc.

V. Budka lęgowa - jak możemy pomóc ptakom?

Nauczyciel pokazuje dzieciom budkę lęgową (lub jej zdjęcie) i pyta: „Do czego służy ten drewniany domek? Czy to jest dziupla?”.

Nauczyciel wyjaśnia, że budka lęgowa to „sztuczna dziupla”, czyli domek dla ptaków zrobiony przez człowieka. Wiesz się ją tam, gdzie brakuje starych drzew z naturalnymi dziuplami. Ptaki składają w niej jaja i wychowują pisklęta.

Czym różni się dziupla od budki lęgowej?

- **Dziupla** - jest naturalna. Wykuwa ją dzięcioł albo powstaje sama w starym drzewie. Na jej powstanie trzeba czekać wiele lat.
- **Budka lęgowa** - jest zrobiona przez człowieka z drewna. Można ją powiesić szybko, w miejscu, gdzie brakuje dziupli. Różne ptaki potrzebują budek z otworem innej wielkości: mniejsze ptaki, np. sikory, wybierają budki z małym otworem, a większe, np. szpaki, z większym.

Budka lęgowa to dobra pomoc dla ptaków, ale nie zastąpi starych drzew. Drzewa dają ptakom dom, pożywienie, cień i schronienie.

Nauczyciel zwraca też uwagę na różnicę między budką lęgową a karmnikiem, które dzieci często mylą. Karmnik to „ptasia stołówka”: zimą wyklada się w nim pokarm, ptaki przylatują się najeść i odlatują. Budka lęgowa to „ptasi dom”, w którym ptaki wiosną i latem wychowują pisklęta.

Zasady, o których warto pamiętać:

- budki wiesz się jesienią lub zimą, zanim ptaki zaczną szukać miejsca na gniazdo;
- budkę wiesz się wysoko, tak aby kot nie mógł się do niej dostać;
- wiosną i latem nie zaglądamy do budki, żeby nie wystraszyć ptaków;
- budkę czyści dorosły jesienią, gdy pisklęta już wyfruną.

Scenariusz | Co zagraża bioróżnorodności?

Karta pracy Dziupla, budka czy karmnik: dzieci rozpoznają miejsca ważne dla ptaków, a następnie liczą, ile na obrazku jest dziupli, ile budek lęgowych, a ile karmników

Warsztat - budka dla naszych ptaków

Jeśli placówka ma taką możliwość, dzieci wspólnie z nauczycielem i dorosłym opiekunem wieszają budkę lęgową na terenie placówki. Dzieci mogą nadać jej imię i przez kolejne tygodnie obserwować z daleka, czy zamieszkali w niej nowi lokatorzy.

VI. Zakończenie zajęć

Nauczyciel pyta dzieci, co najbardziej im się podobało i czego nowego się dowiedziały. Dziękuje za wspólną zabawę i naukę oraz chwali dzieci za wkład i zaangażowanie. Zachęca dzieci do obserwacji ptaków i troski o miejsca, w których żyją.

Karty pracy

- Karta pracy 1 – Kto mieszka w dziupli?
- Karta pracy 2 – Co zagraża ptakom?
- Karta pracy 3 – Dziupla, budka czy karmnik?